

Whatsalp Dunaj – Nica 2017

Najpomembnejši dosežki projekta

Prečjenja Alp, ki se je začelo 3. junija 2017 na Dunaju v Avstriji in končalo v Nici v Franciji 29. septembra 2017, smo se udeležili alpski strokovnjaki, združeni v skupini *whatsalp*. V različnih krajih po Avstriji, Franciji, Italiji in Švici vzdolž 1800 kilometrov dolge ture se je zvrstilo okoli 70 obiskov prireditev, na katerih je sodelovalo več sto posameznikov. Tako smo se srečevali s številnimi ljudmi in organizacijami, ki se aktivno zavzemajo za varstvo in ohranitev Alp. Skupino *whatsalp* je na poti za daljši ali krajši čas spremljalo okoli 200 pohodnikov. Eden od naših ciljev je bil dokumentirati aktualne razmere v Alpah in si s prebivalci krajev na in ob poti izmenjati informacije in izkušnje, želeli pa smo tudi izdelati primerjavo z rezultati, ki so jih pridobili udeleženci prvega prečjenja Alp *TransALPedes* leta 1992, pri katerem smo sodelovali tudi nekateri člani današnje ožje skupine *whatsalp*. Ob pogledu na pretekle dosežke se lahko ozremo tudi v prihodnost in se vprašamo: kakšne bodo Alpe čez 25 let, leta 2042, ko se bo čez Alpe odpravila morda nova skupina, in kje so trenutno največje potrebe po ukrepanju?

Pomembna podlaga za uresničitev našega projekta je bila Alpska konvencija, ki alpske države zavezuje k varovanju in trajnostnemu razvoju Alp. Na našem potovanju smo lahko vedno znova ugotavljali, da Alpe niso homogena enota in da se izhodiščni položaj oz. aktualne razmere v različnih alpskih regijah med seboj precej razlikujejo. V pričujočem dokumentu tako v sedmih točkah podajamo pregled najpomembnejših dosežkov našega projekta. Vsebinsko so narekovale izkušnje in dogodki, ki smo jih pridobili in izvedli na našem potovanju. Posamezne etape pohodniške ture in obiski posameznih krajev podrobno predstavljamo v blogu na spletni strani www.whatsalp.org.

Segrevanje podnebja se je močno povečalo, vedno bolj opazne pa so tudi njegove posledice.

Če so bile leta 1992 podnebne spremembe tema, ki ji v Alpah nismo namenjali posebne pozornosti, pa jih danes razumemo kot ključen razvojni izziv. Na pohodu smo prepoznali številne primere globalnega segrevanja in njegovih posledic za naravo in človeka. Zelo opazno je bilo pospešeno umikanje ledenikov (npr. Pasterca/A, Rona/CH, pogorje Montblanca/I, Grande Motte/F), kmalu po našem obisku v Bergellu pa je v dolini Bondasca prišlo še do velikega skalnega podora, kar je seveda vplivalo tudi na nas. Tudi na številnih drugih lokacijah smo opazili jasne sledi naravnih nesreč, kot so poplave, skalni podori in murasti tokovi, pa tudi potratno grajene zaščitne objekte, ki jih leta 1992 v današnjem obsegu še ni bilo. Še en znak, ki je opozarjal na podnebne spremembe, so bili intenziven razvoj zasneževalnih sistemov v številnih smučarskih destinacijah (npr. Amadé Skiarena/A, Tarantaise/F, Bardonecchia/I) in v današnjem času vse pogostejši ukrepi, kot npr. t. i. snowfarming ali pa pokrivanje ledenikov (npr. Dachstein/A, Andermatt/CH, Val d'Isère/F). Nasprotno pa je pomanjkanje snega prizadelo številna manjša, nižje ležeča smučišča, ki nimajo prihodnosti.

Strategije za preprečevanje globalnega segrevanja in njegovih posledic so v primerjavi z letom 1992 sicer marsikje občutno pogostejše predmet razprav, a resni pristopi k oblikovanju razvoja Alp, ki bodo sprejemljivi za podnebje, so nam bili predstavljeni v le maloštevilnih krajih (npr. Ramsau/A, Puschlav/CH, Obergoms/CH, Maurienne/F). Letos so bile v nižjih predelih opazne posledice hude vročine, ki je prizadela gorski turizem, ki je sicer v nekaterih krajih doživel velik razcvet.

Podnebne spremembe in njihove posledice so Alpe močno prizadele; v okviru nujno potrebne, doslednejše politike blažitve in preprečevanja podnebnih sprememb potrebujemo

tudi strategije, ki bodo posebej prilagojene na ta občutljiv naravni, gospodarski in življenjski prostor.

Globalno usmerjeni, neekološki intenzivni turizem na eni strani, nove oblike sonaravnega turizma v Alpah na drugi.

V preteklih 25 letih so se predvsem v trajnostnem poletnem turizmu pojavile številne nove dejavnosti in oblike turistične ponudbe (npr. gorsko kolesarjenje, tematsko pohodništvo, doživljajska turistična ponudba v vseh državah in številnih regijah). V turističnih krajih vse bolj spodbujajo domače proizvode, zlasti v gastronomiji. Sonaravni, mehki turizem je mogoče doživeti, denimo, v dolinah Rauristal/A, Binntal/CH ali Bonneval-sur-Arc/F in Clarée/F, deloma v kombinaciji z manjšimi in srednje velikimi lokalnimi smučišči.

Globalne turistične destinacije so danes občutno večja konkurenca alpskemu turizmu kot leta 1992. Ko smo obiskali nekatere od večjih destinacij (npr. Amadé Skiarena/A, Andermatt-Sedrun/CH, Valle di Susa/I, Tarantaise/F), smo ugotovili, da se je posodabljanje infrastrukture dramatično povečalo: širitve in gradnja povezav med smučišči, gradnja novih smučarskih prog, sistemov za umetno zasneževanje in akumulacijskih bazenov, urejanje prog za kolesarski spust. Hoja po tako stehnzirani smučarski pokrajini brez identitete je bila za nas skrajno nenavadna in z doživljanjem narave ni imela veliko skupnega. Postavlja se vprašanje, v kolikšni meri bo upravljanje teh smučišč – glede na naraščajoče stroške – v prihodnje sploh še rentabilno.

V številnih regijah, ki smo jih prepešali, smo ugotovili, da se širjenje urbanih območij za potrebe gradnje počitniških stanovanj nadaljuje. V Švici smo dobili vtis, da se novi zakon o sekundarnih prebivališčih še ni zares uveljavil. Obnavljanje starih kmečkih hiš v sekundarna počitniška prebivališča in spreminjanje njihove prvotne rabe smo zaznali zlasti v Franciji in Italiji (npr. Tarantaise/F, Valle Varaita, Valle Maira).

Alpski turizem nujno potrebuje reformo, ki bo usmerjena v trajnostni razvoj, pa naj bo to z ekologizacijo intenzivnega turizma ali doslednejšim spodbujanjem sonaravnega turizma, ki bo prilagojen vsakokratnim lokalnim razmeram.

Obseg tranzitnega cestnega tovornega prometa se je še dodatno povečal, v zadnjih 25 letih pa se je močno razvil tudi promet motornih vozil v prostočasne namene.

Člani pohodniške skupine *Whatsalp* smo v Avstriji, Franciji, Italiji in Švici naleteli na devet velikih čezalpskih tranzitnih cest. Na večini teh osi, od katerih so bile nekatere v obdobju od leta 1992 dalje še razširjene, se je močno povečal tovorni promet. V Avstriji in Švici se je obseg prometa skoraj podvojil, kar je bilo na naši poti, ko je ta potekala vzdolž nekaterih tranzitnih cest, dejansko močno občutiti. Delež prevoza tovora v čezalpskem železniškem prometu je sorazmerno velik le v Švici, saj v tej državi znaša 68 %, medtem ko ta v Franciji znaša 15 %, v Avstriji pa 28 %. Posledica ni le velika obremenjenost alpskih dolin z onesnaževani in hrupom, temveč tudi dejstvo, da posodobljene prometnice zavzemajo vedno večje površine in to na območjih, kjer je zaradi topografskih danosti že tako ali tako na razpolago manj uporabnih zemljišč. Švicarska politika preusmeritve tovornega prometa na železnico že kaže določene učinke, a cilj, kot ga določata ustava in zakon, še ni dosežen. V drugih državah in EU doslej ni bilo dovolj ustreznih instrumentov za izvedbo preusmeritve tovornega prometa na železnico.

Kot smo lahko ugotovili, se je obseg prometa motornih vozil v prostočasne namene od leta 1992 zagotovo vsaj podvojil. Posebno pozornost je vzbudilo občutno povečanje števila težkih motornih koles. Povečan obseg prometa pa ni povezan le z vedno večjo motorizacijo, temveč tudi z gradnjo oz. izboljšanjem številnih novih oz. obstoječih gorskih cest (npr. v

Spodnji Avstriji, na Južnem Tirolskem, v Piemontu). Kljub vrsti projektov za spodbujanje sonaravne mobilnosti (npr. železniška proga Mariazell in Rauristal/A, Val Ferret/I, Termignon/F) pa večinoma ni uspelo zmanjšati obsega čezmejnega prostočasnega prometa v Alpah.

Alpske države in EU morajo oblikovati nove regulativne in spodbujevalne instrumente za zmanjšanje tranzitnega prometa, za preusmeritev zlasti tovornega prometa na železnico in za ublažitev prometa motornih vozil za prostočasne namene. Na konkretni ravni je nujna uvedba že oblikovanih modelov za tovorni promet, kot sta alpska tranzitna borza ali alpska tranzitna taksa, saj se tako kakovost življenja ob prometnih oseh ne bi še bolj poslabšala.

Energetski prehod povzroča nove konflikte med energetskimi projekti in ohranjanjem pokrajine.

Z olajšanjem ugotavljamo, da večina projektov za gradnjo črpalnih hidroelektrarn, katerih lokacije smo obiskali leta 1992, danes ni več aktualnih. Namesto njih sedaj poteka razprava o novih projektih elektrarn, katerih postavitev se utemeljuje z energetskim prehodom (npr. Sellrain/A, Trift/CH). Gledano v celoti je njihov prispevek k prihodnji oskrbi z energijo sorazmerno majhen. Načrtovano uničenje zadnjih neokrnjenih gorskih pokrajin zaradi rabe obnovljivih virov energije bo v naravovarstvenih krogih privedlo do novih konfliktov, zlasti v Švici.

V vseh državah vzdolž poti so našo pozornost zbudile tudi številne nove male hidroelektrarne. Njihova umestitev v občutljivo alpsko pokrajino je pogosto potekalo brez zadostne senzibilnosti (Briançonnais/F). Novih vetrnih elektrarn smo opazili bolj malo, po drugi strani pa predvsem v Avstriji in na Južnem Tirolskem nove sončne panele na strehah hiš.

Širitev obnovljivih virov energije v Alpah ne sme potekati na račun še zadnjih neokrnjenih alpskih dolin. Potrebna je energetska politika, ki poleg ukrepov spodbujanja predvideva tudi ukrepe usmerjanja, da se tako poraba energije ne bi še naprej povečevala.

Glede novih parkov in velikih zavarovanih območij se postavlja vprašanje: ali kulturna ali prvobitna pokrajina?

V obdobju od leta 1992 dalje so bili ustanovljeni številni novi narodni in naravni parki in v Avstriji, Franciji, Italiji in Švici smo nekatere od njih prepešali. Zagotovilo za dolgoročno varstvo pred energetskimi projekti in smučišči (npr. Visoke Ture/A, Vanoise/F) so predvsem novi narodni parki (npr. Gesäuse/A). Pri mnogih parkih se lahko vprašamo, do kolikšne mere naj ohranjajo tradicionalno alpsko kulturno pokrajino in v kolikšnem obsegu naj spodbujajo oblikovanje nove prvobitne pokrajine. V jedrni coni narodnega parka je osrednja pozornost namenjena neoviranemu razvoju naravnega okolja (»divjine«) (npr. Gesäuse/A, Švicarski narodni park/CH, Narodni park Mercantour /F). Regionalni naravni parki ohranjajo predvsem sonaravno kulturno pokrajino (npr. naravni park Steirische Eisenwurzen/A, Pfinz-Finges/CH). Razprava o prvobitni, naravni pokrajini je povezana z vprašanji biotske raznovrstnosti in prebivalstva v prizadetih dolinah. Od leta 1992 dalje so prebivalci v različnih krajih po Švici zavrnili ustanovitev novega narodnega parka. Z našimi sogovorniki smo vedno znova obravnavali tudi problematiko velikih zveri, kot sta volk in medved, ki se ne zadržujejo znotraj državnih meja in meja zavarovanih območij.

Potrebujemo odprto razpravo o vprašanju prihodnjega razvoja prvobitne pokrajine na velikih zavarovanih območjih in tudi na celotnem območju Alp, ki bo temeljila tako na znanstvenih spoznanjih kakor tudi dosedanjih izkušnjah ter pri tem vključevala tudi prebivalce.

»Alpska ekoregija« je od leta 1992 v mnogih alpskih dolinah postala vsakdanja realnost, medtem ko v drugih krajih še naprej prevladuje intenzivno in neekološko kmetijstvo in gozdarstvo.

V obdobju od leta 1992 dalje se je v številnih alpskih dolinah uveljavilo ekološko hribovsko in gorsko kmetijstvo. Težišče pri tem sta proizvodnja mleka in mesa ter pridelava zelišč, posebnih sort žita in sadja (Naravni park Steirische Eisenwurzen/A, Ramsau/A, Mals/I, Poschiavo/CH). Spet drugje smo lahko opazovali še naprej intenzivno, neekološko kmetijstvo, za katero je značilno gojenje monokultur na večjih površinah in uporaba pesticidov (Spodnja Avstrija/A, Vinschgau/I, Valais/CH). Še zlasti so vidne posledice intenzivnega gospodarjenja z gozdovi za pokrajino, ki se kažejo kot številni poseki in široke gozdne ceste (npr. Spodnja Avstrija in Štajerska/A). Videli pa smo tudi številne naravne gozdne sestoje in rezervate (npr. Dürrenstein/A, Val Müstair/CH, Valle Varaita/I). Hribovsko in gorsko kmetijstvo se v posameznih alpskih regijah in državah med seboj še vedno zelo razlikuje: na številnih območjih v italijanskih in francoskih zahodnih Alpah je le-to že skoraj povsem izginilo, kulturna pokrajina se vedno bolj zarašča (npr. Maurienne/F, Valle Varaita/I, Valle Maira/I, Valle Stura/I). V določenih predelih Avstrije, na Južnem Tirolskem in v Švici smo nasprotno naleteli na dinamično hribovsko in gorsko kmetijstvo, vendar pa smo tudi tam zasledili intenzivno razvrednotenje pokrajine zaradi zaraščanja z gozdom v legah, kjer so naravne razmere za njihovo gospodarjenje težje (npr. Gasteinertal/A, Val Pusteria/I, Urseren/CH).

V kmetijski politiki alpskih držav in EU bo treba še naprej spodbujati ekologizacijo hribovskega in gorskega kmetijstva ter si prizadevati za ekološko kmetijstvo na širšem območju Alp; sodelovanje med kmetijstvom in turizmom pa je treba še naprej krepiti.

Za Alpe je značilna visoka rast števila prebivalstva, po drugi strani pa se v marsikaterem delu alpske regije vedno pogosteje soočajo z odseljevanjem prebivalstva. Poseben izziv za alpske regije so begunci, ki na alpsko območje vstopajo prek Italije.

Število prebivalcev v Alpah se je v zadnjih 25 letih močno povečalo, pri čemer se točni podatki razlikujejo. V številnih krajih pa smo doživeli, da je prebivalstvena dinamika na regionalni ravni zelo različna: medtem ko se je poselitev v zaledju mest (kot so Dunaj/A, Zürich/CH, Bolzano/I, Grenoble/F) in številnih večjih vzdolžnih alpskih dolinah (npr. Val Venosta/I, Valais/CH, Tarantaise/F) v obdobju od leta 1992 močno povečala, pa število prebivalcev v perifernih regijah stagnira ali še naprej upada (npr. Mölltal/A, Bergell/CH, Queyras/F, Okcitanke doline/I). Posledica takega razvojnega trenda je v tem, da imajo ponekod gorska območja premalo možnosti za politično vplivanje, npr. pokrajina Torino/I). Marsikje se je spremenila tudi starostna struktura in tako smo denimo na perifernih območjih srečali občutno manj mladih kot pred 25 leti.

Alpe so velika naravnogeografska pokrajinska enota, ki jo že od nekdanj zaznamujejo selitve in migracije. Ker je veliko ljudi z vojnih in kriznih območij pribežalo v Evropo, se obmejne regije v Alpah srečujejo z novimi izzivi. Prebivalstvo je zaradi prihoda številnih beguncev predvsem prek Italije pogosto preobremenjeno. V številnih regijah smo se seznanili z zavzetimi lokalnimi pobudami, ki se zavzemajo za pomoč beguncem (npr. Chiavenna/I, Briançon/F).

Potrebujemo nove strategije in modele, ki bodo prilagojeni vsakokratnim razmeram v posameznih regijah in državah, da bi tako zaustavili intenzivno rast alpskih mest in poskrbeli, da bodo periferne regije spet postale privlačnejše za življenje in delo.

V okviru evropske begunske politike je treba upoštevati posebne izzive, s katerimi se danes soočajo periferna obmejna območja. Predvsem je nujno zagotavljanje finančne in strokovne

pomoči, saj bi z njo lahko pogosto finančno šibke gorske občine lažje izvajale proces vključevanja priseljencev.

Alpski prostor je mogoče razvijati bolj trajnostno, dokler se čez 25 let ne bo spet pojavila skupina, ki se bo odpravila na pohod čez Alpe.

V Alpah smo naleteli na še vedno številne neokrnjene naravne vire, naravno in kulturno pokrajino, poletna letovišča, potoke in reke. Če obstaja politična volja, se lahko vsi ti viri z izvajanjem ustreznih strategij in ukrepov uporabljajo skladno z načeli varstva in trajnostnega razvoja. Nasprotno pa vztrajanje pri ohranjanju preživelih struktur in konceptov, kot so enostranska usmerjenost v smučarski turizem, promet osebnih avtomobilov in industrijsko pokrajino, ni recept za uspešen razvoj. Kar potrebujemo, so inovativne in kreativne ideje domačinov in priseljencev. Ti bi morali dobiti več priložnosti za sodelovanje kot doslej. V zvezi s tem smo videli tudi nekaj spodbudnih primerov, npr. v Ramsauu/A ali Poschiavu/CH. V to smer gredo tudi zahteve naših mladih sopotnikov v projektu *Whatsalp youth*.

Nica, 29. september 2017

Člani ožje skupine Whatsalp:
Christian Baumgartner
Dominik Siegrist
Harry Spiess
Gerhard Stürzlinger